

การจัดการประมงร่วมในประเทศไทย* FISHERIES CO - MANAGEMENT IN THAILAND

ภาวิดา รังษี

Pawida Rungsee

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Maejo University, Thailand

E-mail: mju44207433@yahoo.co.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) รวบรวมองค์ความรู้ด้านการจัดการประมงร่วม และ 2) ศึกษาการนำแนวคิดการจัดการประมงร่วมมาปรับใช้ในชุมชนต่าง ๆ ของประเทศไทยเพื่อแก้ไขปัญหาจำนวนสัตว์น้ำที่ลดลง จากการรวบรวมข้อมูลพบว่าแนวคิดการจัดการประมงร่วมมีฐานคิดมาจากแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วม โดยเอลินอร์ ออสตรอม เกิดจากการที่ภาครัฐ ชาวประมง และผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันในลักษณะของความเป็นหุ้นส่วน ตระหนักถึงปัญหาทรัพยากรและต้องการแก้ไข ด้วยการแบ่งปันความรับผิดชอบในการทำงาน และจัดทำข้อตกลงการใช้ทรัพยากรประมงร่วมกัน โดยนำเสนอการจัดการประมงร่วมในชุมชน ตัวอย่าง 2 แห่ง คือ กลุ่มอนุรักษ์สัตว์น้ำเขตฟาร์มทะเล จังหวัดสงขลา และการจัดการทรัพยากรในเขตเล - เสบ้าน จังหวัดตรัง อย่างไรก็ตาม บริบทของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน เมื่อนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ รูปแบบการจัดการประมงร่วมจึงมีความแตกต่างกัน มีทั้งชุมชนที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ สาเหตุที่ทำให้การจัดการประมงร่วมในหลายชุมชนไม่ประสบความสำเร็จ มาจากปัญหาทางด้านกฎหมายที่ไม่มีความชัดเจนในการแบ่งภารกิจ หน้าที่ด้านการส่งเสริมการประมงระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานภาครัฐ ภาครัฐจึงควรมีการจัดทำกฎหมายเพื่อกระจายอำนาจด้านการจัดการทรัพยากรให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บนพื้นฐานของการคำนึงถึงสิทธิชุมชน จากนั้นควรมีการถ่ายโอนภารกิจด้านการจัดการทรัพยากรให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และในการดำเนินงานเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องส่งเสริมให้การออกข้อบัญญัติของท้องถิ่นในด้านนี้ มาจากการมีส่วนร่วมของชุมชน

คำสำคัญ: การจัดการประมง, การจัดการประมงร่วม, การประมงไทย

* Received 1 April 2021; Revised 11 April 2021; Accepted 22 April 2021



Abstract

The purpose of this article is 1) to gather knowledge on fisheries co - management and 2) to study the ways in which fisheries co - management can be applied in real - world communities in Thailand in order to solve the problem of the reduction of aquatic animals. Based on the data collected, the concept of fisheries co - management originates with the government, fishermen, and other related stakeholders who have the awareness of the natural resource issue, and come together to resolve it in an equal partnership. This article presents the communities are fisheries co - management. First community is a conservation of the fishery resource group in sea farming at Songkla province and second community is the aquatic resources management area in Trang province. However, due to the differences in the contexts of various communities, the results of the application of this concept can vary, with some being successful and others not. One reason that leads to the failure of fisheries co - management is the legal issue which is unclear in terms of the allocation of responsibilities between the local government and the state government regarding the development in fisheries. So, the government has to design the law for decentralize fisheries management to local government. This law must consider base on community right. Then the government transfer allocation of responsibilities about natural resources to local government. The local government must support local ordinance from the participation by the people.

Keywords: Fisheries Management, Fisheries Co - management, Fishing in Thailand

บทนำ

การประมงมีความสำคัญในฐานะแหล่งผลิตอาหารและสร้างรายได้ให้กับกลุ่มผู้ประกอบการประมง โดยผลผลิตการประมงของโลกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ผลผลิตจากการประมงน้ำจืด 11.9 ล้านตัน และผลผลิตจากการประมงทะเล 81.5 ล้านตัน (Food and Agriculture Organization, 2016) ประเทศไทยจัดว่าเป็นแหล่งผลิตอาหารทะเลที่สำคัญของโลกมานาน พบว่า ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) มีการส่งออกผลผลิตด้านการประมงในปริมาณมากติดอันดับ 1 ใน 10 ของโลก และใน พ.ศ. 2557 มีการส่งออกสินค้าประมงมากเป็นอันดับ 4 ของโลก (Food and Agriculture Organization, 2016) การนำสัตว์น้ำขึ้นมาใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง ยาวนาน



ภายใต้ฐานคิดที่ว่าสัตว์น้ำในทะเลเป็นสมบัติของสาธารณะที่มีจำนวนมหาศาลและใช้ได้ไม่มีวันหมด ทำให้ประเทศไทยมีการทำประมงที่เกินขีดความสามารถการผลิตของทรัพยากรตามธรรมชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา ส่งผลต่อระบบนิเวศแหล่งที่อยู่อาศัยพ่อแม่พันธุ์ แหล่งวางไข่และเลี้ยงตัวอ่อนของสัตว์น้ำ ทำให้ผู้ประกอบการอาชีพด้านการประมงทั้งประมงพื้นบ้านและประมงพาณิชย์ โดยเฉพาะชาวประมงพื้นบ้านได้รับผลกระทบอย่างมาก เพราะสัตว์น้ำที่จับได้เป็นทั้งแหล่งอาหารที่ใช้บริโภคในครัวเรือนและขายเพื่อสร้างรายได้ ปัญหาข้างต้นทำให้ชาวประมงพื้นบ้านจับสัตว์น้ำได้ลดลง จนเกิดการแย่งชิงเพื่อใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ชาวประมงพื้นบ้านขนาดเล็กจำเป็นต้องออกเรือไปทำการประมงห่างไกลจากฝั่ง มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น รายได้ลดลง ขาดความมั่นคงในอาชีพ (สยามรัฐออนไลน์, 2563) ที่ผ่านมารัฐบาลพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการจัดการประมงโดยใช้กระบวนการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ การวางแผน การตัดสินใจ การจัดสรรทรัพยากร การกำหนดและการบังคับใช้กฎระเบียบด้านการประมง รวมถึงมีหน่วยงานด้านการประมงคอยควบคุมพฤติกรรมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการประมง (U.S. Department of Commerce National Oceanic and Atmospheric Administration, 2014) เช่น ใน พ.ศ. 2515 มีประกาศกระทรวงเกษตรห้ามทำอวนลาก อวนรุนในเขต 3 กิโลเมตรจากชายฝั่งเพื่อไม่ให้เครื่องมือที่มีการทำลายสูงเข้ามาทำประมงที่ติดสัตว์น้ำวัยอ่อนจากการทำประมงในพื้นที่วางไข่และแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำวัยอ่อน ส่วนใน พ.ศ. 2534 มีการห้ามอวนล้อมจับตาอวนเล็กกว่า 2.5 ซม. ทำประมงในเวลากลางวัน เป็นต้น (กองกฎหมาย กรมประมง, 2563) อย่างไรก็ตาม การจัดการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยรัฐไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร แม้ว่าหน่วยงานภาครัฐจะมีความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และกฎหมายมากกว่าชาวประมงและกลุ่มผู้ใช้ทรัพยากร แต่ก็ขาดความรู้เกี่ยวกับสภาพพื้นที่และประสบการณ์ด้านการประมง ดังนั้น การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายย่อมดีกว่าการที่รัฐกับชุมชนแยกกันจัดการปัญหา (Watt, P. , 2011)

ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงมีการเสนอให้นำแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วม โดย เอลินอร์ ออส - ตรอม นักเศรษฐศาสตร์ผู้ได้รับรางวัลโนเบล ใน ค.ศ. 2009 มาปรับใช้ในประเทศไทยเพราะทรัพยากรธรรมชาติที่เป็น “ทรัพยากรร่วม” นั้น ได้แก่ สัตว์น้ำในทะเล แม่น้ำ ทะเลสาบ และป่าไม้ จนกลายเป็น “การจัดการประมงร่วม” ที่หมายถึง การแบ่งปันอำนาจและความรับผิดชอบระหว่างภาครัฐกับผู้ใช้ทรัพยากรในการตัดสินใจกำหนดกฎเกณฑ์ กติกา หรือข้อตกลงเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรประมงของชุมชนร่วมกัน

ในบทความนี้ผู้เขียนได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ งานวิจัย กฎหมาย และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ด้านการจัดการประมงร่วม และศึกษาการนำแนวคิดการจัดการประมงร่วมมาปรับใช้ในชุมชนต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยนำเสนอเนื้อหาในประเด็นต่อไปนี้ 1) ที่มา ความหมาย และความสำคัญของการจัดการประมงร่วม 2) หลักการพัฒนาและการนำแนวคิดการจัดการประมงร่วมไปปฏิบัติ 3) เงื่อนไขที่ทำให้



การจัดการประมงร่วมประสบความสำเร็จ 4) ตัวอย่างของชุมชนที่มีการจัดการประมงร่วมในประเทศไทย และ 5) ปัญหาการจัดการประมงร่วมในประเทศไทย ทั้งนี้ องค์ความรู้ที่ได้สามารถนำไปใช้ต่อยอดในการทำวิจัยต่อไป

ที่มา ความหมาย และความสำคัญของการจัดการประมงร่วม

ที่มาของแนวคิดการจัดการประมงร่วม มาจากแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วม โดยเอลิเนอร์ ออสตรอม ทั้งนี้ คำว่า “ทรัพยากรร่วม” หมายถึง ทรัพยากรที่มีลักษณะกีดกัน การเข้ามาใช้ประโยชน์ได้ยาก เนื่องจากขอบเขตของทรัพยากรมีขนาดใหญ่ ขณะเดียวกัน ทรัพยากรมีลักษณะต้องแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งการบริโภค ยิ่งบริโภคหรือเก็บเกี่ยวมากเท่าใด จำนวนทรัพยากรที่ใช้ได้ก็จะลดลงเรื่อย ๆ เท่านั้น ตัวอย่างของทรัพยากรร่วม ได้แก่ ป่าและ ทรัพยากรจากป่า ปลาชนิดต่าง ๆ เป็นต้น (ชล บุนนาค, 2554) ดังนั้นจึงต้องมีการจัดการร่วม เพื่อแก้ไขปัญหาการใช้ทรัพยากรเกินพอดี จากการให้นิยามของการจัดการร่วมโดย Borrini - Feyerabend, G. , The Organization for Economic Co - operation and Development และ United State Agency for International Department พบว่า นักวิชาการเหล่านี้ล้วนให้นิยามไปในทิศทางเดียวกันคือ 1) การจัดการร่วมเป็นการแบ่งปัน อำนาจและความรับผิดชอบระหว่างรัฐกับชุมชน ผู้ใช้ทรัพยากร ผู้มีส่วนได้เสีย และตัวแสดง ภายนอกในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และ 2) ความสัมพันธ์ในการจัดการร่วม ในทรัพยากรธรรมชาติแสดงถึงลักษณะของการใช้อำนาจตัดสินใจร่วมกันและมีข้อตกลงร่วมกัน ถือเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะหุ้นส่วนและการสร้างความสัมพันธ์ในแบบแนวนอน (Borrini - Feyerabend, G., 2007); (Organization for Economic Co-operation and Development, 2007); (United State Agency for International Development, 2013)

เมื่อนำเอาแนวคิดการจัดการทรัพยากรร่วมมาปรับใช้กับการประมง มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้นิยามของการจัดการประมง เช่น Nielsen, J. R. นิยามว่าเป็นการตกลงเพื่อแบ่งปันความรับผิดชอบในการจัดการทรัพยากรระหว่างรัฐบาลและกลุ่มผู้ใช้ มีการพิจารณาหาทางออกในการแก้ไขปัญหาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดประสิทธิภาพ และการมีสิทธิตามกฎหมาย การจัดการร่วมจะนำไปสู่พลวัตของความเป็นหุ้นส่วนเพื่อสร้างสมรรถนะและเสริมสร้างความสามารถของกลุ่มผู้ใช้ในการบริหารจัดการประมงให้เป็นไปตามกฎหมาย (Nielsen, J. R., 1996) ขณะที่ Pomeroy, R. S., & Rivera - Guieb, R. ให้นิยามถึงการเกิดหุ้นส่วนความตกลงของชุมชนซึ่งได้แก่ชาวประมงซึ่งเป็นผู้ใช้ทรัพยากร รัฐบาล ผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ เช่น เจ้าของเรือ พ่อค้าปลา คนทำเรือ ภาคธุรกิจ ประชาชน และอื่น ๆ รวมถึงตัวแทนจากภายนอกทั้งจากองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ สถาบันวิจัย เพื่อแบ่งปันความรับผิดชอบและอำนาจในการจัดการประมงผ่านการปรึกษาหารือ การเจรจาเพื่อพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนภายใต้ข้อตกลงอย่างเป็นทางการและเคารพต่อบทบาทหน้าที่



ความรับผิดชอบและสิทธิในการจัดการซึ่งอ้างอิงไปถึงอำนาจในการต่อรอง จากการศึกษาที่ให้นักวิชาการให้นิยามของการจัดการทรัพยากรร่วม มาจนถึงนิยามของการจัดการประมงร่วมจะพบว่าล้วนแล้วแต่มีหลักการเดียวกันคือเน้นย้ำถึงความเป็นหุ้นส่วนที่เท่าเทียมกันในการจัดการทรัพยากร (Pomeroy, R. S. & Rivera-Guieb, R, 2006)

ทั้งนี้ การจัดการประมงร่วมมีความสำคัญเพราะเป็นกระบวนการที่ช่วยลดความขัดแย้ง สร้างความไว้วางใจระหว่างภาครัฐและชาวประมงในการให้ข้อมูลที่เป็นจริง เพื่อให้ภาครัฐที่มีองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์การประมงนำข้อมูลกลับไปวางแผนและนโยบายในการจัดการประมงอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้หากการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและชาวประมงเห็นผลดีก็จะช่วยให้คนเหล่านี้มีความเต็มใจที่จะปฏิบัติตามกฎหมาย ภาครัฐมีค่าใช้จ่ายในการบังคับใช้กฎหมายต่ำมาก ที่สำคัญคือการทำหน้าที่ผู้มีส่วนได้เสียมาทำงานร่วมกันในฐานะหุ้นส่วนที่เท่าเทียม ทำให้เกิดการเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพและทักษะของผู้เกี่ยวข้องเพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาด้านการประมง (Watt, P. , 2011) ดังเช่นในงานวิจัยของ Ali, J., & Abdullah, H. เรื่องผลกระทบของการบังคับใช้และปฏิบัติตามกฎระเบียบของชาวประมง ซึ่งทำการวิจัยในคาบสมุทรมมาเลเซีย ผลการวิจัยพบว่าชาวประมงละเมิดกฎระเบียบบ่อยครั้ง ทำให้ภาครัฐมีค่าใช้จ่ายในการควบคุมและบังคับใช้กฎหมายมากขึ้น จึงได้นำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวว่าภาครัฐควรใช้กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรร่วมกับชาวประมง และส่งเสริมให้กิจกรรมการจัดการร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการทรัพยากรประมงในคาบสมุทรมมาเลเซีย (Ali, J., & Abdullah, H., 2010)

หลักการพัฒนาและการนำแนวคิดการจัดการประมงร่วมไปปฏิบัติ

Primary Industries and Regions SA ซึ่งเป็นหน่วยงานด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาลท้องถิ่นในเซาท์ออสเตรเลีย และ Stern, P. C. ได้กล่าวถึงหลักการพัฒนาและนำการจัดการประมงร่วมไปปฏิบัติไว้ดังนี้ (Primary Industries and Regions SA., 2013); (Stern, P. C., 2011)

1. ต้องมีการปรับทัศนคติและวัฒนธรรมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไปสู่ความเป็นหุ้นส่วนที่เข้มแข็งและทำงานร่วมกับรัฐบาล ในกรณีที่เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องมีการตกลงทำความเข้าใจกันเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งนั้นก่อน ดังเช่นในงานวิจัยของ Islam, D., & Berkes, F. ที่ทำการศึกษาการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างเรือประมงพาณิชย์ขนาดเล็กกับเรือประมงพื้นบ้านเพื่อการยังชีพในตอนเหนือของ Manitoba ประเทศแคนาดา ซึ่งพบว่าการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยการแบ่งพื้นที่ทำการประมงในพื้นที่ทับซ้อนก่อนที่จะมีการทำข้อตกลงในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน (Islam, D., & Berkes, F., 2016)

2. ผู้ที่เข้ามาจัดการประมงร่วมกัน เช่น ชาวประมง เจ้าหน้าที่รัฐ จะต้องมีความไว้วางใจต่อกัน ทำงานร่วมกันอย่างเต็มใจทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ



ด้วยการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลด้านการประมงและร่วมตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมด้านการจัดการประมงร่วม

3. เมื่อสร้างการจัดการประมงร่วมให้เกิดขึ้นได้แล้วและต้องการให้การจัดการมีความต่อเนื่อง จะต้องมีการสร้างองค์กรหรือสถาบันเพื่อทำหน้าที่ในการจัดการประมง โดยเป็นองค์กรหรือสถาบันที่สามารถปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมได้

ตัวอย่างของการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมการจัดการประมงร่วม และการสร้างองค์กรหรือสถาบันเพื่อทำหน้าที่ในการจัดการประมงร่วม ในข้อ 2 และ 3 พบได้จากงานวิจัยของ Ayles, B., Porta, L., & Clarke, R. M. ซึ่งทำการศึกษาการพัฒนากรอบการจัดการประมงร่วมในทะเลโบฟอร์ต ประเทศแคนาดา โดยพบว่ามีการจัดการประมงร่วมกันระหว่างชนพื้นเมือง Inuvialuit ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กับภาครัฐ ได้แก่ คณะกรรมการจัดการประมงร่วมภาคประมง กรมประมงและมหาสมุทรของประเทศแคนาดา (Ayles, B., Porta, L., & Clarke, R. M., 2016)

4. กิจกรรมในการจัดการประมงร่วมต้องก่อให้เกิดประโยชน์กับทุกฝ่าย ทั้งชาวประมง ชุมชน ภาครัฐ โดยต้องประเมินต้นทุนและผลประโยชน์เบื้องต้นก่อนการตัดสินใจ เพื่อให้กิจกรรมนั้นเกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า โปร่งใส และสอดคล้องกับสภาพการทำประมงของชุมชน ดังที่ในงานวิจัยของ Ayers, A. L., & Kittinger, J. N. ซึ่งทำการศึกษาความร่วมมือระหว่างรัฐกับชุมชนในการจัดการแนวปะการังที่อยู่ใกล้ชายฝั่งในเกาะฮาวายอิ ประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าต้นทุนที่เพิ่มขึ้นในการดำเนินการและค่าใช้จ่ายที่เปลี่ยนแปลงไปในการบริหารจัดการภาครัฐจะเป็นอุปสรรคต่อการจัดการร่วม (Ayles, B. et al, 2014)

5. การจัดการประมงร่วมไม่ได้มีเพียงรูปแบบเดียว แต่รูปแบบจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับเงื่อนไขก่อนที่จะปรับมาเป็นการจัดการประมงร่วม เช่น ความสัมพันธ์ในชุมชน ประมง ปัญหาการทำประมง สภาพพื้นที่ เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Baggio, J. et al. ซึ่งนำแนวคิดเรื่องการออกแบบกติกากิจการร่วมของเอลินอร์ ออสตรอม ไปทำการศึกษาใน 69 กรณี พบว่าปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรร่วมคือกฎ/กติกากิจการร่วมที่ถูกระบุขึ้นจะต้องมีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชน (Baggio, J. et al, 2016)

6. มีการบัญญัติกฎหมายท้องถิ่นหรือกฎหมายของรัฐเพื่อรับรองสิทธิขององค์กรหรือสถาบันที่ทำหน้าที่ในการจัดการประมงร่วมเพื่อให้การประมงมีความยั่งยืน ดังที่ในการวิจัยของ Njock, J. et al. เรื่องนวัตกรรมในการจัดการประมงร่วม: ความท้าทายที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งทำการวิจัยในประเทศบูกินาฟาโซ โกตดิวัวร์ มาลี และกานา ได้พบว่าการจัดการประมงร่วมจะเกิดขึ้นได้ต้องมีสภาพแวดล้อมทางการเมืองและกฎหมายสนับสนุน (Njock, J. et al, 2009)



จากหลักการพัฒนาและการนำแนวคิดการประมงร่วมไปปฏิบัติในประเทศต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าการนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้ทั่วโลก รวมถึงในประเทศไทยซึ่งจะได้นำเสนอรายละเอียดต่อไป แต่สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการนำแนวคิดนี้ไปปรับใช้อีกประการหนึ่งก็คือเงื่อนไขที่ทำให้การจัดการประมงร่วมประสบความสำเร็จ

เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการประมงร่วมประสบความสำเร็จ

ชุมชนต่าง ๆ จะมีรูปแบบ วิธีการจัดการประมงร่วมแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ เอลินอร์ ออสโตรอม ได้พยายามทำความเข้าใจและหาลักษณะร่วมจากชุมชนต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรคือมีการจัดการทรัพยากรร่วมอย่างต่อเนื่อง ยั่งยืน โดยลักษณะร่วมนี้เรียกว่า “หลักการออกแบบกติกา” ซึ่งกลายเป็นเงื่อนไขในการพิจารณาว่าการจัดการทรัพยากรร่วมในแต่ละชุมชนจะประสบความสำเร็จได้หรือไม่ ดังนี้

1. มีความชัดเจนของขอบเขต โดยขอบเขตมี 2 ส่วนคือ 1) ขอบเขตเกี่ยวกับผู้ใช้ทรัพยากร คนในชุมชนสามารถแยกแยะกันเองได้ว่าใครคือคนที่มีสิทธิ์/ไม่มีสิทธิ์ในการใช้ทรัพยากร และ 2) ขอบเขตของทรัพยากร สามารถแยกแยะได้ระหว่างขอบเขตที่ชุมชนดูแลกับระบบนิเวศเชิงสังคมที่ใหญ่กว่านั้น

2. ความสอดคล้อง มี 2 ส่วนคือ 1) ความสอดคล้องระหว่างกติกาว่าด้วยการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและการบำรุงรักษาทรัพยากรกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ และ 2) ความสอดคล้องกันระหว่างประโยชน์ที่สมาชิกได้รับกับต้นทุนที่ลงไปด้วย

3. คนส่วนใหญ่ที่ได้รับประโยชน์จากการจัดการทรัพยากรมีสิทธิ์ร่วมตัดสินใจในการกำหนดกฎ กติกา ในการจัดการทรัพยากร

4. การสอดส่องดูแล มี 2 ส่วนคือ 1) มีการสอดส่องดูแลพฤติกรรมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและการบำรุงรักษาระบบทรัพยากรของผู้ใช้ทรัพยากรว่าเป็นไปตามที่วางไว้หรือไม่ และ 2) มีการสอดส่องดูแลสภาพของทรัพยากรอย่างสม่ำเสมอ

5. การลงโทษอย่างค่อยเป็นค่อยไปคือหากสอดส่องดูแลแล้วพบผู้กระทำการลงโทษในครั้งแรก ๆ จะเบามาก ในขณะที่การลงโทษผู้กระทำผิดที่ละเมิดกฎซ้ำซากจะมีความรุนแรงเพิ่มขึ้น

6. มีกลไกในการจัดการความขัดแย้งระหว่างผู้ใช้ทรัพยากรด้วยตนเอง หรือระหว่างผู้ใช้ทรัพยากรด้วยตนเองกับเจ้าหน้าที่รัฐที่รวดเร็วและมีต้นทุนต่ำ

7. รัฐบาลรับรู้และให้สิทธิ์กับผู้ใช้ทรัพยากรในการวางกติกาการใช้และการจัดการทรัพยากร

8. กติกาและการจัดการทรัพยากรที่ผู้ใช้ทรัพยากรกำหนดขึ้นมีความเชื่อมโยงสอดคล้องกับระบบที่ใหญ่กว่า ทั้งนี้เนื่องจากระบบทรัพยากรและการจัดการทรัพยากรตั้งอยู่และเชื่อมโยงกับระบบนิเวศเชิงสังคมที่ใหญ่กว่านั้น (ชล บุนนาค, 2554)



จากหลักการออกแบบกติกาจะสังเกตเห็นได้ว่าชุมชนมีบทบาทต่อการจัดการทรัพยากรร่วมอย่างมาก โดยเฉพาะมีการตั้งกฎ กติการ่วมกันในการจัดการทรัพยากรของชุมชนที่สอดคล้องกับกฎหมายของรัฐ ดังนั้น การจัดการประมงร่วมจึงมีความเชื่อมโยงกับเรื่องของสิทธิชุมชนซึ่งเป็นข้อตกลง กฎเกณฑ์ทางสังคมให้กลุ่มคนร่วมกันจัดการทรัพยากร การจัดการทางเศรษฐกิจ สังคมและอื่น ๆ กลุ่มคนดังกล่าวมีความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมกัน โดยชุมชนได้สร้างข้อตกลงหรือกติกาในการจัดการทรัพยากร เศรษฐกิจ สังคม ข้อตกลงอาจเป็นลายลักษณ์อักษรหรือจารีตประเพณี ข้อตกลงเป็นเรื่องของการเรียนรู้ การต่อสู้ ต่อรอง ทั้งภายในชุมชน ระหว่างชุมชนหรือภายนอกชุมชน ข้อตกลงร่วมมีขอบเขตกว้าง ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555)

ตัวอย่างของชุมชนที่มีการจัดการประมงร่วมในประเทศไทย

ตัวอย่างของชุมชนที่มีการจัดการประมงร่วมในประเทศไทย มีดังนี้

1. กลุ่มอนุรักษ์สัตว์น้ำเขตฟาร์มทะเล บ้านท่าเสา ตำบลสะทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา ปัญหาเกิดจากชาวประมงต้องการจับสัตว์น้ำในปริมาณมากเพื่อนำไปขาย มีการใช้เครื่องมือการประมงที่ทำลายทรัพยากร เช่น ใช้ไฟฟ้าช็อต วางยาเบื่อ วางระเบิด และจับปลาในถูดวางไข่ การกระทำดังกล่าวเป็นสาเหตุให้ทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง เพื่อแก้ไขปัญหา ชาวประมงและคนในชุมชนได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์สัตว์น้ำเขตฟาร์มทะเลซึ่งมีการดำเนินการ ดังนี้

1.1 กำหนดน่านน้ำว่าเนื้อที่เท่าไรที่จะกำหนดเป็นเขตอนุรักษ์ และจัดตั้งคณะกรรมการฟาร์มทะเล

1.2 แบ่งพื้นที่เป็นสองส่วน ส่วนแรกคือเขตการทำประมงจากชายฝั่งไปประมาณ 250 เมตร ส่วนที่สองเขตอนุรักษ์ห้ามทำการประมงจากฝั่งไปประมาณ 400 เมตร หลังจากเขตนี้ก็สามารถทำประมงได้ ชาวบ้านมีการผลัดเปลี่ยนเวรยามกันเพื่อป้องกันการรุกร้าเข้ามาทำการประมงในเขตอนุรักษ์อย่างเด็ดขาด

1.3 การทำซั้งบ้านปลาขนาดกว้าง 8 เมตร ยาว 8 เมตร คล้ายกับคอกเลี้ยงสัตว์หลังจากนั้นตัดไม้ซุ้มในคอกเพื่อกันลม

1.4 ชุมชนจัดทำกฎ กติกาการใช้ทรัพยากรประมงขึ้นและมีการปรับผู้ละเมิดกฎกติกาจำนวน 5,000 บาท/ครั้ง

1.5 เริ่มประชาสัมพันธ์ แก่ชาวบ้านและบุคคลภายนอกผ่านหอกระจายเสียงของหมู่บ้าน วัด มัสยิด ก่อนใช้กฎระเบียบจริงเป็นเวลานาน 3 เดือน

1.6 บอกกล่าวให้ชาวบ้านที่ทำการประมงในเขตอนุรักษ์ห้ามทำการประมง รื้อถอนไซนั่ง กระชังปลาและอื่น ๆ ที่อยู่ในเขตพื้นที่อนุรักษ์ที่ห้ามทำการประมง



ทั้งนี้ คณะกรรมการฟาร์มทะเลท่าเสา มีทั้งหมด 42 คน จากชาวบ้าน หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ตำบลสทิงหม้อ ซึ่งเลือกมาจากสมาชิกกลุ่มฟาร์มทะเลทั้งหมดอย่างเป็นระบบ และมีการเลือกประธาน รองประธาน เภรัญญิก เลขาธิการ จากนั้นคณะกรรมการได้ทำการประชุมร่วมกันเพื่อร่างกติกาของฟาร์มทะเล โดยมีการยกมือนับเสียงข้างมาก ส่วนคนที่เป็ นเสียงข้างน้อยก็ต้องยอมรับเสียงข้างมาก

ผลจากการดำเนินการมากกว่า 1 ปี พบว่าปริมาณสัตว์น้ำ เช่น ปลากระบอกและกุ้งเพิ่มขึ้น รวมถึงได้สร้างแพ 1 ลำ เพื่อต่อยอดพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยเก็บค่าบริการแพ และนำเงินที่ได้มาใช้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากร (ศิริชัย กุมารจันทร์ และคณะ, 2559)

2. การจัดการทรัพยากรในเขตเล - เสบ้าน ครอบคลุมพื้นที่ปกครองบ้านน้ำราบ บ้านเกาะมุกด์ บ้านควนตุงกู และบ้านฉางกลาง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ซึ่งมีพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนรวมประมาณ 44 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็น 27,518 ไร่ มีทรัพยากรที่สำคัญประกอบด้วย ป่าชายเลน ปะการัง หญ้าทะเล สัตว์ทะเลหายาก เช่น พะยูน เต่าทะเล โลมา และทรัพยากรสัตว์น้ำอื่น ๆ สาเหตุของการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน จนพัฒนามาสู่การจัดการทรัพยากรร่วมมีแรงกระตุ้นมาจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรที่เกิดจากการทำประมงอวนรุน อวนลากและการทำลายพื้นที่ป่าชายเลน กระบวนการในการจัดการภายใต้ความร่วมมือของทั้ง 4 หมู่บ้าน เริ่มต้นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2548 และได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการใน พ.ศ. 2550 โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดตรังเป็นประธานในพิธีรับรองดังกล่าว กฎ กติกา ข้อตกลงร่วมในพื้นที่เขตเล - เสบ้านมีดังนี้

2.1 ห้ามใช้เครื่องมือประมงประเภทอวนลากทุกชนิด อวนรุน อวน ล้อมที่มีขนาดตาอวนต่ำกว่า 2.5 เซนติเมตร เครื่องอวนที่ใช้ประกอบเครื่องปั่นไฟ อวนจมห ลัง หิน (อวนญี่ปุ่น) อวนล้อมหินปะการัง อวนบูที่มีขนาดตาอวนต่ำกว่า 2.5 เซนติเมตร เครื่องมือ กระทุ้งน้ำ เบ็ดราว ปลากระเบน อวนถ่วงปลากระเบน อวนซีกหรืออวนทับตลิ่ง การระเบิดปลา การวางยาเบื่อปลา ไซปุม้าตาลี ขนาดตาอวนต่ำกว่า 2 นิ้ว การดำหอยด้วยเครื่องลม (ยกเว้น ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการบริหารเขตเล - เสบ้านเพื่อใช้ในการทำบุญ)

2.2 บทลงโทษผู้ละเมิดข้อตกลงด้านการใช้ทรัพยากรประมงของ ชุมชน แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ การตักเตือน การริบเครื่องมือประมง การปรับไม่เกิน 1,000 บาท และการดำเนินคดีตามกฎหมาย

ทั้งนี้ คณะกรรมการที่ทำงานในเขตเล - เสบ้าน มี 2 ชุด ได้แก่

ชุดแรก คณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วย ตัวแทนคณะกรรมการ เฉพาะกิจทางทะเลหมู่บ้านละ 3 คน ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านละ 1 คน นายก หรือผู้แทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ตำบลละ 1 คน



ชุดที่สอง คณะกรรมการที่ปรึกษา ประกอบด้วยนายอำเภอกันตัง เจ้าหน้าที่สำนักงานประมงอำเภอ หัวหน้าหน่วยเฉพาะกิจทางทะเล ตำรวจภูธรจังหวัดตรัง หัวหน้าสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 40 ตัวแทนมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง หัวหน้าอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม ศูนย์ป้องกันและปราบปรามการใช้เครื่องมือประมงผิดกฎหมาย กรมประมง ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 6 และตัวแทนมูลนิธิอานามัน

จากรูปแบบของคณะกรรมการที่ทำงานในเขตเล - เสบ้านข้างต้น พบว่ามีการทำงานร่วมกันของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง มีการแบ่งหน้าที่กันอย่างเหมาะสม แต่ละภาคส่วนสนับสนุนการทำงานตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง โดยให้ความสำคัญกับชุมชนเป็นผู้มีบทบาทหลักในการวางแผนการทำงานในทุกขั้นตอน การทำกิจกรรมในพื้นที่ เน้นการประชุมร่วมและมอบหมายภารกิจ แบ่งงานกันไปทำ เป้าหมายการทำงานของหน่วยงานคือการสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการทรัพยากร และหน่วยงานภาครัฐจะเข้าไปควบคุมให้น้อยที่สุด

หลังจากมีการจัดการทรัพยากรร่วมได้ส่งผลดังนี้ 1) ทรัพยากรได้รับการฟื้นฟูให้ดีขึ้นจนอยู่ในระดับที่สามารถสนับสนุนวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนและมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรได้ 2) มีการยกระดับการจัดการไปสู่การรับรองอย่างเป็นทางการโดยมีการออกข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลิบง เรื่องการอนุรักษ์พูน พ.ศ. 2554 ซึ่งครอบคลุมระบบนิเวศที่กว้างขึ้นและสามารถแก้ไขปัญหาความล้ำสมัยของกฎหมายการประมงได้เป็นอย่างดี และ 3) สามารถประสานความร่วมมือทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้เข้ามาทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงแก้ไขจุดอ่อนด้านการงานที่ขาดเอกภาพของหน่วยงานภาครัฐได้ (วิสุทธิ์ ทองย้อย และคณะ, 2559)

จากตัวอย่างของกลุ่มอนุรักษ์สัตว์น้ำเขตฟาร์มทะเล บ้านท่าเสา และการจัดการทรัพยากรในเขตเล - เสบ้าน แสดงให้เห็นว่าการจัดการประมงร่วมคือการผสมผสานระหว่างความต้องการสร้างให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากร รายได้จากการทำประมง และการเคารพต่อวิถีความสัมพันธ์ของชุมชน ถือเป็นความท้าทายของชุมชนในยุคปัจจุบันที่จะต้องขับเคลื่อนทั้งสามองค์ประกอบนี้ไปพร้อมกัน รวมถึงการที่ทุกฝ่ายจะต้องเข้าไปปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติและรู้จักแก้ปัญหาให้ตรงจุด

ปัญหาการจัดการประมงร่วมในประเทศไทย

เนื่องจากรูปแบบของการจัดการประมงร่วมมีความแตกต่างกันไปตามแต่บริบทของชุมชน ปัญหาการจัดการประมงร่วมจึงมีความแตกต่างกันออกไป แต่เมื่อพิจารณาจากภาพรวมในเชิงโครงสร้างแล้วพบปัญหาในด้านกฎหมายเกี่ยวกับกระจายอำนาจการจัดการประมงให้กับ



ท้องถิ่นต่าง ๆ ดังที่ อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์ กล่าวว่าแม้รัฐธรรมนูญได้มีหลักการรองรับให้ชุมชนและประชาชนมีสิทธิในการร่วมอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติรวมถึงทรัพยากรประมง (อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์, 2559) แต่ในการดำเนินการพบว่ามีข้อจำกัดทางกฎหมายหลายประการ อาทิ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นยังไม่สมบูรณ์ จากปัญหานี้ ศิริชัย กุมารจันทร์ และคณะ ได้ขยายความว่า การแบ่งภารกิจในการจัดทำบริการสาธารณะของรัฐในอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่ชัดเจนว่าอำนาจหน้าที่หรือภารกิจใดเป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภารกิจหรืออำนาจหน้าที่ใดเป็นอำนาจหน้าที่ของทั้งหน่วยงานภาครัฐในส่วนภูมิภาคและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ศิริชัย กุมารจันทร์ และคณะ, 2559) เช่น ในพระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. 2558 ซึ่งกำหนดให้หน่วยงานทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งพิจารณาให้ความช่วยเหลือหรือสนับสนุน ให้คำปรึกษาแก่ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการ การปลูก การบำรุงรักษา การอนุรักษ์ การฟื้นฟูและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งรวมทั้งช่วยเหลือและสนับสนุนการดำเนินโครงการในเรื่องดังกล่าว แต่กฎหมายฉบับนี้ก็ไม่ได้กำหนดไว้ว่าให้โอนภารกิจข้างต้นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงอาจทำให้ประชาชนไม่สามารถจัดการทรัพยากรชายฝั่งได้ในบางกรณี จากปัญหานี้ภาครัฐควรถ่ายโอนงานด้านการบริหารจัดการทรัพยากรสู่ท้องถิ่น โดยให้องค์กรชุมชนเป็นแกนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผลักดันให้มีการออกข้อบัญญัติท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรประมงของชุมชน

สรุป

การจัดการประมงร่วมเป็นการแบ่งปันอำนาจและความรับผิดชอบระหว่างภาครัฐกับผู้ใช้ทรัพยากรในฐานะหุ้นส่วนที่เท่าเทียมกัน เพื่อทำการตัดสินใจกำหนดกฎเกณฑ์ กติกา หรือข้อตกลงเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรประมงของชุมชนร่วมกัน ซึ่งกฎเกณฑ์ กติกา หรือข้อตกลงนี้มีความสอดคล้องกับกฎหมายและวิธีการทำประมงของชุมชน ทำให้ภาครัฐมีค่าใช้จ่ายในการบังคับใช้กฎหมายต่ำ ผู้ใช้ทรัพยากรให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎหมาย ชุมชนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพในการจัดการทรัพยากรประมงร่วมกับภาครัฐ ที่ผ่านมามีการนำแนวคิดการจัดการประมงร่วมมาปรับใช้กับชุมชนประมงชายฝั่งในประเทศไทยหลายแห่ง ดังที่นำเสนอในบทความนี้คือกลุ่มอนุรักษ์สัตว์น้ำเขตฟาร์มทะเล อำเภอสัตหีบ จังหวัดสงขลา และการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำในเขตเล - เสบ้าน อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ทั้งนี้ภาพรวมของปัญหาในเชิงโครงสร้างอย่างหนึ่งก็คือปัญหาด้านกฎหมาย ความไม่ชัดเจนในการกระจายอำนาจเพื่อจัดแบ่งภารกิจ หน้าที่ ในการจัดการทรัพยากรประมง ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานภาครัฐ ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถออกกฎหมายเพื่อรองรับการดำเนินกิจกรรมของชุมชนในบางกิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการประมงร่วมได้ ข้อเสนอแนะ



จากการทบทวนเอกสารและนำเสนอข้อมูลข้างต้นมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ควรมีการจัดทำกฎหมายเพื่อให้ขอบเขตอำนาจหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความชัดเจน โดยกฎหมายควรอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจเรื่องสิทธิในการจัดการทรัพยากรประมงของชุมชน จากนั้นก่อนที่จะมีการถ่ายโอนภารกิจงาน หน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคควรเข้ามาช่วยจัดเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติงานให้กับเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเมื่อถ่ายโอนภารกิจแล้วเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ทำการผลักดัน ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกติกาการใช้ทรัพยากร ผ่านการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อเข้าสู่การพิจารณาของสภาท้องถิ่นและผลักดันเป็นข้อบัญญัติท้องถิ่นต่อไป 2) องค์ความรู้ที่ได้จากการแนวคิดการจัดการประมงร่วม เช่น หลักการพัฒนาและนำแนวคิดการจัดการประมงร่วมไปปฏิบัติ เจือจางที่ทำให้การจัดการประมงร่วมประสบความสำเร็จ สามารถนำไปใช้เป็นฐานคิดในการทำวิจัยและพัฒนาแนวทางการจัดการประมงร่วมในชุมชนชายฝั่งทะเล โดยนักวิจัยอาจเป็นตัวกลางในการประสานให้ผู้ใช้ทรัพยากรประมงในชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานด้านการประมง มาวิเคราะห์ปัญหาการประมงในชุมชนและหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกันภายใต้กรอบของกฎหมาย

เอกสารอ้างอิง

- กองกฎหมาย กรมประมง. (2563). ประกาศกระทรวงเกษตร เรื่องกำหนดเขตห้ามใช้เครื่องมืออวนลากและอวนรุนที่ใช้กับเรือยนต์ทำการประมง. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2564 จาก <https://www.fisheries.go.th/law/web2/>
- ชล บุนนาค. (2554). แนวคิดว่าด้วยการจัดการทรัพยากรร่วม: ประสบการณ์จากต่างประเทศและแนวคิดในประเทศ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปฏิรูป.
- วิสุทธิ ทองย้อย และคณะ. (2559). รูปแบบการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งร่วมในพื้นที่เขตอนุรักษ์สัตว์น้ำวัยอ่อน 4 หมู่บ้าน (เขตเล - เสบ้าน) จังหวัดตรัง. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 7 (น. 604 - 621). สงขลา: มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ศิริชัย กุมารจันทร์ และคณะ. (2559). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรประมงในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ, 7(2), 96-112.
- สยามรัฐออนไลน์. (2563). กรมประมงหนุน 250 ชุมชนประมงท้องถิ่น พื้นฟูทรัพยากร พัฒนาอาชีพ เสริมรายได้ สร้างคุณภาพชีวิตยั่งยืน. เรียกใช้เมื่อ 4 กุมภาพันธ์ 2564 จาก <https://siamrath.co.th/n/197549>
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ. เรียกใช้เมื่อ 25 มิถุนายน 2561 จาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/download/article_20120829143243.pdf



- อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2559). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรประมง. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 9(1), 7-26.
- Ali, J., & Abdullah, H. (2010). Impact of enforcement and co - management on compliance behavior of fishermen. *International Journal of Economics and Finance*, 2(4), 113-121.
- Ayers, A. L., & Kittinger, J. N. (2014). Emergence of co - management governance for Hawaii 'i coral reef fisheries. *Global Environmental Change*, 28(1), 251-262.
- Ayles, B. et al. (2016). Development of an integrated fisheries co - management framework for new and emerging commercial fisheries in the Canadian Beaufort Sea. *Marine Policy*, 72(3), 246-254.
- Baggio, J. et al. (2016). Explaining success and failure in the commons: The configural nature of Ostrom's institutional design principles. *International Journal of the Commons*, 10(2), 417-439.
- Borrini - Feyerabend, G. (2007). *Co - management of natural resources: Organizing, negotiating and learning - by - doing*. Heidelberg: Kasperek Verlag.
- Food and Agriculture Organization. (2016). *The state of world fisheries and aquaculture in 2016: Contributing to food security and nutrition for all*. Rome: United Nation.
- Islam, D., & Berkes, F. (2016). Can small - scale commercial and subsistence fisheries co - exist? Lessons from an indigenous community in northern Manitoba, Canada. *Maritime Studies*, 15(1), 1-16.
- Nielsen, J. R. (1996). Fisheries co - management theoretical aspects, international experiences and future requirements. *Annual Finnish Fisheries Conference*, November 28 - 29, 1996.
- Njock, J. et al. (2009). *Financial support to fisheries*. Stockholm: Royal Swedish Academy of Agriculture and Forestry.
- Organization for Economic Co - operation and Development. (2007). *Glossary of statistical terms*. Retrieved February 12, 2019, from <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=382>
- Pomeroy, R. S. & Rivera - Guieb, R. (2006). *Fishery co - management: A practical handbook*. Wallingford, UK: CABI.
- Primary Industries and Regions SA. (2013). *Policy for the co - management of fisheries in South Australia*. Retrieved March 5, 2019, from



- http://www.pir.sa.gov.au/__data/assets/pdf_file/0008/.../Co-management_policy.pdf
- Stern, P. C. (2011). Design principles for global commons: Natural resources and emerging technologies. *International Journal of the Commons*, 5(2), 213-232.
- U.S. Department of Commerce National Oceanic and Atmospheric Administration. (2014). *Fisheries Glossary*. Retrieved February 5, 2019, from <https://www.st.nmfs.noaa.gov/st4/documents/FishGlossary.pdf>
- United State Agency for International Development. (2013). *Guidelines for establishing co - management of natural resources in Timor - Leste*. Retrieved February 15, 2019, from https://www.conservation.org/.../CI_Coral-Triangle-Initiative_Co-Managment
- Watt, P. (2011). *A manual for the co - management of commercial fisheries in the Pacific*. New Caledonia: Graphoprint.